

תלמוד בבלי

מסכת סנהדרין

חלק ראשון

מבואר מתורגם ומנוקד ע"י
הרב עדין אבן-ישראל
(שטיינזלץ)

מהדורת מרקין

המכון הישראלי לפרסומים תלמודיים
ירושלים

מסורת הש"ס

א. סנהדרין נב. א.
ב. ירושלמי כתובות ס"ד
ה"ה (בשנינו). תורת חכמים
אמור סו"ד פ"ט (בשנינו).

גרסות

יש זכר בכת"י וירושלמי
ורס"י: יש לי זכר.
והו לא בכת"י שונים לא
ניסו מלים אלה.
דא מיתחיו בכת"י: ולא
ניתחו.

לשון

סוריו
מקור המלה הוא ביוונית
σούδαριον (סודריון)
והלטינית
sudarium
שמשמעה מטחת. מכת.

א משנה נגמר הדין לחובה ודנו אותו לסקילה. מוציאין אותו לסקולו בית הסקילה היה חוץ לבית דין ולא סמוך לו. שנאמר "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה... ורגמו אתו כל העדה" (ויקרא כה. יד) איש אחד היה עומד על פתח בית דין כמרחק כדי שיהא רואהו. אמר אחד מהכרי בית הדין: יש ללמד עליו זכות, הלה בעל הסודרין מניף בסודריו, והסוס רץ אחרי שליחי בית הדין ומעמידן, וממתנים עד שיברר בית הדין אם אמנם זכות זו יש בה ממש. ואפילו הוא הנידון אומר: יש לי ללמד על עצמי זכות — מחזירין אותו. אפילו ארבע וחמש פעמים, ובלבד שיש ממש בדבריו ומועין.

משנה א

גמר הדין מוציאין אותו לסקולו. בית הסקילה היה חוץ לבית דין שנאמר "הוצא את המקלל". אָחַד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו, וסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו. אמר אחד יש ללמד עליו זכות — הלה בעל הסודרין מניף בסודריו, והסוס רץ אחרי שליחי בית הדין ומעמידן. עד שיברר בית הדין אם אמנם זכות זו יש בה ממש. ואפילו הוא הנידון אומר: יש לי ללמד על עצמי זכות — מחזירין אותו. אפילו ארבע וחמש פעמים — ובלבד שיש ממש בדבריו.

משנה נגמר הדין — לחובה. מוציאין אותו לסקולו — איידי דסקילה רישא דכולהו לרבע מיתות היא, מפרש מילי דידה גריסא, והדר מפרש אגרא נפיקין ללקמן כסדר. חוץ לבית דין — רחוק מניח דין קתא. שנאמר הוצא — אלמלא לאו נתקום הועד קטלנהו. והסודרין בידו — לקמייה מפרש למחי מניעני. הסוס רחוק ממנו כדי שיהא — אלס רוכב על סוס ומתקן על ג' בית הסקילה שיהא קרום לרדוף אחר הסקילין ומיל, ומתרחק מזה הסודרין ניזוי מלא עיניו — ונלמד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין. אמר אחד — מניח דין יש לי ללמד עליו זכות. הלה בעל הסודרין מניף בסודריו, והסוס רץ אחרי שליחי בית הדין ומעמידן. עד שיברר בית הדין אם אמנם זכות זו יש בה ממש. ואפילו הוא הנידון אומר: יש לי ללמד על עצמי זכות — מחזירין אותו. אפילו ארבע וחמש פעמים — ובלבד שיש ממש בדבריו.

גמר א וזכר הסקילה חוץ לבית דין — הוא דנעניק, אלל מון לשלש מחנות לא נעיקן. חוץ לשלש מחנות — נירושלים הוא דשייך למיתר דאיכא עורה מחנה שכינה, וזה הכי מחנה לוייה, וכל העיר מחנה ישראל, וננתי דינים שכלל עיר ועיר נתי הוי בית הסקילה מון לעיר וזמיל דירושלים. ומשני נפקא מינה — מותקן מון לבית דין. דאי נפיק בי דינא — וקנעי מקום הועד שלהס מון לעיר, כגון שתי סנהדרות קטנות שהיו נירושלים אחת על פתח העירה, ואחת יושב על פתח הר הזיתים. וכן כל שאר עירות אי קנעי ונקומן מון לחומה ענדיק בית הסקילה מון לבית דין, רחוק מהן. כי היכי דלא ליתחזי בית דין רוצחין דנגלי דרנן דתנן (מכות ז, ח): סנהדרין הורגת פעס אחת נשנע נקרתא פנלנית. וכל שכן אם יהיה קרום למקומן מיתחי מקום אינון נפשות. אי נמי — לכך היו מרחיקין בית הסקילה, כדי שחא שות לסקילה נלורך הדרך — ונתון כך יתלל אחר רחיה של זכות ויילגו וייחזיקו, ותיהוי ליה הללה. מנא הני מילי — דנית הסקילה מון לשלש מחנות. פרים הנשרפים — פר העלס דנר של נינו, ופר כסן תשיח, שלין נלכלין אלל נשרפין. כדכתיב יסוהלוף את כל הפר אל מקון למתה ונ'.

ב גמרא — ובית הסקילה חוץ לבית דין הוה, ותו לא? והא תניא: בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות, לאמור — מחוץ לחומת העיר וחומותיה, כאמור במקרא! ומשיב: אין כדקאמרת [וכן הוא כמו שאמרת] שהיה מקומו חוץ לשלש מחנות. והא קתני הכי (וזה ששנינו כן) במשנה נפקא מינה (יוצא, נלמד, מכאן) לענין זה: דאי נפיק בי דינא ויתבי (שאם מוציאין שיוצא בית הדין ויושב) חוץ לשלש מחנות גם אז עבדיןן [נעושים אנו] את בית הסקילה במקום רחוק ולא בסמוך לבית דין, כי היכי דלא מיתחזי (כדי שלא יהיו נראים) בית הדין רוצחין. אי נמי [וא גם כן] מפני הטעם כי היכי דתיהוי ליה הצלה (כדי שתהא לנדון אפשרות הצלה) שבתוך הזמן שיוילכחו מבית הדין לבית הסקילה, ימצא מישוה זכות לו.

ב גמרא ותוהים: ובית הסקילה חוץ לבית דין הוה [היה] ותו לא? [ולא עוד] כלומר, האם די רק שמרחיקים אותו מעט מבית דין ולא יותר? והא תניא [והרי שנייה ברייתא]: בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות, לאמור — מחוץ לחומת העיר וחומותיה, כאמור במקרא! ומשיב: אין כדקאמרת [וכן הוא כמו שאמרת] שהיה מקומו חוץ לשלש מחנות. והא קתני הכי (וזה ששנינו כן) במשנה נפקא מינה (יוצא, נלמד, מכאן) לענין זה: דאי נפיק בי דינא ויתבי (שאם מוציאין שיוצא בית הדין ויושב) חוץ לשלש מחנות גם אז עבדיןן [נעושים אנו] את בית הסקילה במקום רחוק ולא בסמוך לבית דין, כי היכי דלא מיתחזי (כדי שלא יהיו נראים) בית הדין רוצחין. אי נמי [וא גם כן] מפני הטעם כי היכי דתיהוי ליה הצלה (כדי שתהא לנדון אפשרות הצלה) שבתוך הזמן שיוילכחו מבית הדין לבית הסקילה, ימצא מישוה זכות לו.

ג לגופו של ההלכה שואלים: מהני מילי [מנין דברים אלה] שהסקילה נעשה חוץ לשלש מחנות, ומביאים את מחוץ למחנה (שם) הכוונה היא: מחוץ לשלש מחנות כלומר, אף מחוץ למחנה ישראל. אמר שמשמעו חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ למחנה אחת בלבד. על כן יש להביא ראיות: נאמר כאן "מחוץ למחנה" ונאמר בפריים הנשרפים "חוץ למחנה", מה להלן חוץ לשלש מחנות, אף כאן חוץ

תוספות

בית הסקילה חוץ לשלש מחנות — היינו בירושלים, דאיכא שלש מחנות ובתי דינין שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעיר כדפרש הקונטרס. והיינו משום דכל עעירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל, כדתנן בפרק קמא דכלים. כי היכי דלא לתחו בית דין רוצחים — אמאי דמרחיקין רחוק מבית דין בית הסקילה יהיב טעמא כדפרש הקונטרס, אבל חוץ לבית דין — קרא קא דרש במתניתין. "הוצא את המקלל" והא דאמר בפרק נערה שנפתחה (כתובות מה, א; מה, ב ושם) נערה המאורסה שאין לה פתח בית אב, ועובד עבדה וזה בעיר שרובה נכרים, סוקלין אותם על פתח בית דין! — שאני התם דכתיב "שעריך", וכיון דלא אפשר מוקמין אשער בית דין. והאי דלא יליף שאר נסקלין מהתם דזבעי "שעריך" — זדלמא הוה להו נערה המאורסה ועובד עבדה וזה שני כתובים הבאים כאחד. ונאמר בפריים הנשרפים — תימה, והא בקדשים דבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בגנה שוה! ואיכא למאן דאמר בפרק "איזהו מקומן (זבחים

עיונים

נגמר הדין / אף הקשר בין פרק זה והפרקים הקודמים מכארים בכמה אופנים, יש מסבירים כי כיון שבמקום הפרק הקודם דנו באופנים בהם חוקרים מי שהועד עליו שעבר עבודה זרה — ומתחילים כאן לברר את עונשו, שהוא בסקילה (רמ"ה). ויש שאמרו שכיון שסקילה המורה מכל המיתות, לרוב הדעות (רמ"ה), או מפני שמרובים הימים הקשורים בה, ורוב היכי מיתת בית דין נירוונים (ר"ג). או שהוצרך לפתוח בסקילה משום שהיה צורך לנגות בית סקילה מיוחד, מה שאין כן בשאר מיתות בית דין שאין צורך להתקין מקום מיוחד (ר"ג). ומה שלא ביאר תחילה שיש עונש סקילה לפני שטרם דינו? — משום שעונש זה כתוב בתורה במפורש (תוס' תרשי"ם).

מניח בסודרין / ומה שלא קבעו שיהא האיש המניח את הסודרין במקום נבזה, שיראוהו ער בזה המעשה (כדרך שעושים בשער לעזאזל, ועוד) הריהו מפני שכאן צריך לתת אפשרות לכל אדם שיבוא וילמד זכות, ואם יהא במקום מובלג — לא יוכלו לעשות כן (מאירי).

חוץ לבית דין הוה / ובירושלמי מסביר כי מה שאמרו שהיה חוץ לבית דין הוא באותם מקרים של עובד עבודה זרה, או בעיר שרובה נכרים, שדינם שנסקלים בשער בית דין. וראה בריי ובר"ג ועוד, משא ומתן בנושא זה.

הוצא אל מחוץ למחנה / אלה שני נימוקים הם, ראשון — שכתוב בפריים ובמסכת לשון "הוצא" ולא לשון אחרת, שני — שבשנינו נאמרה הלשון "אל מחוץ למחנה". וראה ברמיה (עור). ויש צורך בהוספת נימוק זה, כי גם לצד השני יש ארבע השואות ואילו היה כאן מספר קטן יותר של השואות, היינו צריכים לכלל את ההשואה עם שחוטו חוץ (רא"ש).

אורה ההלכה

כיצד מוציאין אדם למיתה / חוצא ויחרג חיו מוציאין אותו למקום חריגו, ואדם ממונה על כך עומד על פתח בית דין וסודרין בידו, וסוס עומד שם, שאם תימצא זכות לנאשם, מניחים הסודרין וחורכב על הסוס מפתח זקכב את החמת הניזון, עד שיתבררו הדינים, כדברי המשנה. (רמב"ם, ספר שופטים, הלכות סנהדרין פ"ב הל"ג)

בית הסקילה חוץ לבית הדין / בית הסקילה היה חוץ לבית דין ורחוק ממנו. ולדעת הרמב"ם תרחיקותו כששה מילין בערך מבית הדין כדרך שהיה כיומי משא, ונראה שלא מנה הרמב"ם ענין הוצאת משלשה מחנות משום שדרך זה מתקיים רק בירושלים, ובלבד, בבית דין חוצשם בדרך — בין חומות הערים (וראה במ"ש).

מסורת הש"ס

- א. מנהרין מה, א. סופה כ"ב.
- ב. (הביטוי) כבא מציקא ס. א. א.
- ג. (הביטוי) ראש השנה לר. א.
- ד. שמחה מ"ב ט ובשנוי לשון.
- ה. ירושלמי מנהרין פ"ו ה"א (הענין).

גרסות

- אורגו כבא כמ"י ובמקרא: אורגו מ"א.
- ותא חמי תנא נאמר כמ"י: ותא תנא נאמר נאמר.
- כמ"ב כמ"י כמ"י: כמ"ב כ"א.
- שנהל כו כמ"י: שנהל ע"י.
- יה ויל ויתיה כמ"י: ויול וילי.
- הצלה דירת מורית הוא כמ"י: הצלה דירת הוא מורית.
- חא וראי מסתברא ונסת האונס: אמר רבא דמו רוב: מסתברא.
- למעבר כו כמ"י: למעבר זיה.
- רעמו כמ"י: רעמו ע"י.

לשון

קטס מלה זו קרובה לשורש תעורה **צט** שמשמעו — לתורן רבב תחכות סכנות, וקורט הוא תחכה סכנות מאור, טירור או נטיה.

העולם

לבונה

ענף לבונה B. sacra

הלבונה הוא שרף המוסק מצני לבונה (כני המין Boswellia). מני הלבונה נולדים בר במדינות וכתוני הסלעים בדרום ערב (שבא וחצר מות) בסמיתיה המזרחית וכן בחורו ומלאת. המין הולד ערוב הוא שיש מעורה ולו עלים בעלי עשית עלעלים. כאשר עושים תחכים כנענו של תען נוטה שרף כבן צמני ויחיו, שרף זה משנה כמרכיב חשוב בהכנתה של סכורה.

ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה (ויקרא כד, כג) ומקשים: אם דברים אלה לך נאמר, אלא מעתה מה שנאמר קודם וירצאו את המקל אל מחוץ למחנה וירגמו אותו באבן (שם) מאי עבדי ליה (מה עושים בו, מה למדים מכאן) ? ומשיבים: ההוא מיבעי ליה לכדתניא [פסוק זה צריכים אותו לדרשה אחרת כפי ששנויה ברייתא]: "וירגמו אותו באבן" למדים מכאן אותו כלומר הוא עצמו, כשהוא ערום ולא בכסותו. "אבן" ולא אבנים ללמד שאם מת באבן אחת — יצא, ומעירים כי אצטרף למיכתב (הוצרך לכתוב) בדיני סקילה "אבן" והוצרך לכתוב אבנים במקוש "מות יומת האיש רגום אותו באבנים כל העדה מחוץ למחנה" (במדבר טו, לה). דאי כתב רחמנא אבן: הוה אמינא היכא דלא מת בחדא לא ניתי אחריתי ומיקטליה (שאם היה כתוב התורה רק אבן הייתי אומר כיון שלא מת בחדא לא יביאו אחרות ויהרגוהו) לכן כתב רחמנא (כתבה התורה) אבנים, ואי כתב רחמנא אבנים הוה רחמנא מעיקרא נייתי תרתי, כתב רחמנא אבן (ואילו כתבה התורה אבנים הייתי אומר שמתחילה יביאו שתים, על כן כתבה התורה אבן) על ההיא שהביא רב פפא מקשים: הלא האי תנא "נאמר" קאמר (והרי תנא זה שדן בדבר "נאמר" אמר) וסמך על גזירה שוה, וכיצי חולק עליו רב פפא ? ומשיבים: "אילו לא נאמר קאמר (אמר) וכן יש להבין את דבריו: אילו לא נאמר קרא [מקרא] במשה אף או הייתי אומר גזירה שוה ויודע זאת מבגירה שוה עכשיו שנאמר המקרא — גזירה שוה — לא צריך, רב אשי אמר: יש הוכחה אחרת לדבר מלשון הכתובים, משה היכא הוה יתיב [הריך היה יושב] במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא (ואמר לו ה') "הוצא את המקל" (ויקרא כד, יד) משמעו שיוצאו חוץ למחנה לוייה, וכיון שנאמר הלא "אל מחוץ למחנה" — הרי הוא ציווי גוסף שיוצאו חוץ למחנה ישראל ומה שנאמר "ויצאו את המקל" בא ללמד לעשייה שכן עשו בני ישראל, ומקשים: עשייה בהדיא כתיבא בהו [במפורש נאמר בהם] "ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" ! ומשיבים ההוא מיבעי ליה [פסוק זה נצרך לו] ללמד לעשייה שאר דברים שבמיתת סקילה, שלא רק הוציאוהו אלא אף קיימו כדבר משה חד [אחד] לענין סמיכה שהעדים צריכים לסמוך ידיהם על ראש הנאשם (כאמור, "וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו" (שם) וחד [ואחד] לדחיית שצריכים העדים לדחות (לדחות) אותו מגובה בית הסקילה למטה, אמרו ליה רבנן [אחרון לו חכמינו] לרב אשי: לדידך [לשיתוך] כל הגני הוציא דכתיבי שהמלה "הוצא" בלבד

והוא קרא כתוב וברי כלל את הכל, למה לי ירושלמי? — שנת מונה למניינא, אלא מעתה — דרשק ירושלמי, דריש מני ירושלמי כו"י. בלא כסותו — יורגמו אותו באבן (שם) מאי עבדי ליה (מה עושים בו, מה למדים מכאן) ? ומשיבים: ההוא מיבעי ליה לכדתניא

"ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה". אלא מעתה "וירגמו אותו אבן" מאי עבדי ליה? — ההוא מיבעי ליה לכדתניא: א "וירגמו אותו באבן" — "אבן" — ולא בכסותו. "אבן" — שאם מת באבן אחת — יצא, ואצטרף למיכתב "אבן", ואצטרף למיכתב "אבנים", דאי כתב רחמנא "אבן" — הוה אמינא היכא דלא מת בחדא — לא ניתי אחריתי ומיקטליה, כתב רחמנא "אבנים". ואי כתב רחמנא "אבנים" — הוה אמינא מעיקרא נייתי תרתי, כתב רחמנא "אבן", ויהא האי תנא "נאמר" קאמר! — אילו לא נאמר "קאמר", והכי קאמר: יאילו לא נאמר קרא — גזירה שוה לא צריך, רב אשי אמר: משה היכא הוה יתיב — במחנה לוייה, ואמר ליה רחמנא "הוצא את המקל" — חוץ למחנה לוייה, "אל מחוץ למחנה" — חוץ למחנה ישראל, "ויצאו את המקל" — לעשייה. — עשייה בהדיא כתיב בהו "ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" ! — ההוא מיבעי ליה חד לסמיכה, וחד לדחייה. אמרו ליה רבנן לרב אשי: לדידך, כל הגני "הוצא" דכתיבי בפריים הנזרפים מאי דרשת בהו? — קשיא.

א "אחד עומד כו". אמר רב הונא: פשיטא לי, אחד אבן שנסקל בה, ואחד עץ שנתלה בו, ואחד סיף שנהרג בו, ואחד סודר ששחוק בו — כולן משל צבור. מאי טעמא — דמדדידה לא אמרינן ליה: זיל, וליתיה וליקטול נפשיה. בעי רב הונא: סודר שמיפינן בו, וסוס שריץ ומעמידו משל מי הוא? פין דהצלה דידיה — מדדידה הוא, או דילמא, פין דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה — מדדידה. ותו, הא דאמר רב תימא בר רב אשי אמר רב חסדא: יהויצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין פרי שתטרף דעתו, שנאמר "תנו שכר לאובד

ויין למרי נפש". ותניא: נשים יקרות שפי רושלים היו מתנדבות ומביאות אותן. לא התנדבו נשים יקרות, משל מי? — הא ודאי מסתברא משל צבור, פין דכתיב

"תנו" — מדדידה. **ב** "בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת: אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות" ונשתתק, מהו

(כל אוחס "הוצא" הכתובים) בפריים הנזרפים מאי דרשת בהו (מה דורש אחא בהם) ? שהרי לשיטתך, נמצאו הרבה כתובים מיתרים ! ומשיבים: אכן קשיא [קשה] ולא פירש.

א שנינו שהיה אחר עומד וטורדין בידו כדי לאותה לשלוחו בית הדין המולכים את הנאשם למקום ההריגה אם יתגלה ספק בחובת הנאשם, אמר רב הונא: פשיטא לי (פשוט לי) כי אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סודר ששחוק בו — במיתת השונות כולן גוזתים משל צבור. מאי טעמא (מה טעם הוציא) ? דמדדידה לא אמרינן זיל וליתיה וליקטול נפשיה (שמשלו או אנו אחרים לו שיק ויביא ויהרג את עצמו) בלא רחמנא. אולם, בעי רב הונא: סודר שריץ ומעמידו משל מי הוא? האם נוטלין את הוצאות משל הנאשם או משל הציבור ? וצדי השאלה: כיון דהצלה דידיה מדדידה הוא [כיון שלשם הצלה שלו הם משלו נוטלין] או דילמא [או שמא] כיון דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה — מדדידה [כיון שבית הדין חייבים לעשות בו הצלה משלחה הוא בא] ? ותו [ועוד] שאלה ותתבלבל מעט ולא יסבול כל כך מאימת המות, שנאמר "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" (משל ל א) ותניא [ושנויה ברייתא] נשים יקרות (השונות) שבירושלים היו מתנדבות ומביאות משקה זה, והשאלה היא: אם לא התנדבו נשים יקרות, משל מי ? ומשיבים: הא [בשאלה זו] ודאי מסתברא [מסתבר] שגוזתים משל צבור, כיון דכתיב [שנאמר] במקרא "תנו שכר לשון רבים, הרי הוא מדדידה [השאלה].

ב בעא מינה [שאל אותן] רב אחא בר הונא מרב ששת: אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק (נעשה אלם) ולא יכול לומר טעמו, מהו ? האם מחשיבים את דעתו או אין מביאים אותה בחשבון ?

אורח ההלכה
 יורגמו אותו אבן / כשפולקים את תניוין למיתא פולקים אותו בלא כסותו, ואם מה בכאן ראשונה שפולקוהו בה — יצאו יד הובה, כדברי המרא. (רמב"ם, ספר שופטים, הלכות מנהרין, פ"ו ה"א)
 אבן שנסקל בה וכו' / כל הזרבים התחזים לחמין תניוין, חמין ועץ תחילין ויוצא בהם — כולם כאים משל צבור.
 קורט לבונה / כל היוצא זיהרג, אחר שחתרתה משקים אותו קורט לבונה בכוס של יין.

עיונים
 עכשיו שנאמר קרא וכו' / וצריך לפרש כדברי הר"ן (בנדרים) כי גם לענין גזירה שוה אמורים אנו כי דבר היכול ללמד בגזירה שוה מרה ומכוח המקרא במפורש, והירוד זה הוא מירוד לא רק לקושיה על דברי רב פפא כי אם גם לשיטת רב אשי, ומה שיחד המיון לדבריו על עז לדתן ובראי רב אשי הירוחו משום שהוא כשה מביא לשיטת רב פפא כותבים (מרא וחי).
 כל זה חפץ ונאמר / יש לישב את הקושיה כי רק "הוציא" המובן במקל הוא משמעותי, כיון שאשיר היה לומר את הענין בלשון אחרת, אבל, לגבי פריים הנזרפים הרי מביחית

מנפח רב ששת בידיה — כלומר: רוח הוא זה שמרת, כיון שנתקת מה העולם? — חי להכי תחית למיתא אפילו אחד נסוף העולם נמי, אימל נכל היולאין ליהרג שמה יש אחד נסוף העולם שידע לו זכות. ופרכין: מי דני? הכה לא אמר, הכה אמר. שויבה — סגולת דנרני וטעמו לאור. חיביעי לך — מי אמר זיכה וקול, או דילמל ל' יוסי אורחא דלילתא קהתי, שלין דרך לתלמידי לתור ישי לילמד זכות ומשתקה. וכן עיתה, דמתחילת מיד לתור רחיתיו, ומיהו, היכל דחיתרתי — אימל דסנירל ליה מני הכי ואפילו אפעס ראשונה ושניה — נמי קהתי אינלנד שיש מושג דנדריו, ולי ליכא מושג — לא מהדרילא. מנא ידעי — אם יש מושג או לא? וכי שלחיס תלמידים נעיקן, שיהו סוקלין דמסרינן ליה — מפעם שניה ולילן שני תלמידי חכמים לילן עמו. מעיקרא — נחלת הליכות, ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה, חלף אל כן יש מושג דנדריו. וצריך למימר — נמי, שעבר ענינה פלונית גיוס פלוני ובשעה פלונית, לפניו אין — דנשעת נהליכות. מעיקרא לא — ארבעים יום קודם. יהרג נקי — רולח הוא נקי זה ורלוו ליהרג, סהרג נחמקריס. וקשויה נעלמל היה מפני האמות שקרוב למלכות היה והיו לריכס להשיג על כל רלוות של הכל שלם. וזכה תודה יכבדני — מי שיהרגו תודה יכבדני.

מסורת הש"ס

- ו. (יבמות) כבא במרא פלרי. ב.
- ז. סנהדרין דל. א.
- ח. תוספתא סנהדרין פ"ט ה"ב (ראה סנהדרין ד"ו). ראה ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"א.
- ט. (ביבמות) יומא פב. ב.
- י. ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ה.

גרסות

- זיכה פשיטא בכת"י: זא זיכה פשיטא.
- איכא יודעי ואמו ומזים בכת"י: איכא יודע ומזים.
- והגויא בערב חספה — זכה תודה יכבדני כל הקטע הזה הושמע על ידי הגנור.

החיים

תלמידי יוסי כל מקורות חז"ל הנוגעים בישו הנוצרי יש בהם צדדים המהווים שאינם זחיים לספורים במקורות אחרים. נראה שכרבים מן החרבים יש לראות רק רמזים למאורעות ולחפשות שלא נשמרו במקורות אחרים. מכיון תלמידי ישו הנוכחים כמו יודע במקורות אחרים מתאי (החושב כמחבר אחר מספרי האתונלוגיון). ותודה — תרי.

מנפח רב ששת בידיה [מנופח היה רב ששת בזולול בדין] נשתחק דאי שאין שמים לב אליו, שאם תחשוש לכך אפילו אחד בסוף העולם נמי [גם כן] תצטרך לחשוש שמה יש מישוה שידע לו זכות. ודוחים: אינו דומה, התם לא קאמר [שם לא אמר] מישוה שיש לו טעם לזכות הנאשם.

י מנפח רב ששת בידיה: נשתחק? אפילו אחד בסוף העולם נמי — התם לא קאמר, הכא קאמר. מאי תא שמע, ידאמר רבי יוסי בר חנינא: אחד מן התלמידים שזיכה ומת — רואין אותו כאלו חי ועומד במקומו. יזכה — איז, לא זיכה — לא זיכה — לא ענה לו רב אחא בר הונא מכאן אין לפתור: זיכה פשיטא לי [פשוט לו] שהוא נמנה בין המזכים, אולם אמר ולא פירש הזכות עדיין תיבני לך [תשאל לך] שיש להסתפק האם יחשב בין המזכים, ולא נפתרה אישוא השאלה. שינו אפילו הוא הנאשם אומר שיש לו ללמד על עצמו זכות מחזירים אותו ובלבד שיהא ממש בדבריו, ושואלים האם דרישה זו היא אפילו פעם ראשונה ושניה? והא תניא [והרי שניה ברייתא] פעם ראשונה ושניה שטען שיש לו צד זכות בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו — מחזירין אותו, ואילך, אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו, אין ממש בדבריו — אין מחזירין אותו ולכאורה הדבר סותר את משנתנו! אמר רב פפא: תרגומא [פרש את המשנה] מפעם שניה ואילך אמא בודקים אם יש ממש בדבריו, ושואלים: מנא ידעי? [מנין יודעים?] אם יש ממש בדבריו? אמר אביי: דמסרינן ליה זוגא דרבנן [שמוסרים עמו זוג חכמים] היכולים לדון בדבר, אי איכא [אם יש] ממש בדבריו — אין [כן]. אי [אם] לא — לא, ושואלים: ולימסר ליה מעיקרא [ושיתסרו לו מתחלה] אפילו בפעם הראשונה זוג תלמידי חכמים לבדוק דבר זה ומשיבים: אגב דבעית [כיון שהוא מבוהל] לא מצי אמר כל מאי דאית ליה [אינו יכול לתור כל מה שיש לו] ושם מחמת אימה התבלבל לא אמר דבר של ממש אבל אם חזר פעם ראשונה ושניה אין מעכבים את הדבר עוד אלא בודקים אותו במקומו.

ג משנה מצאו לו זכות — פטרוהו, ואם לאו — יצא ליסקל, וכרוז יוצא לפניו: איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדין, כל מי שידע לו זכות — יבא וילמד עליו.

ד גמרא אמר אביי: וצריך למימר: ביום פלוני, ובשעה פלונית, ובמקום פלוני, דילמא איכא ידעי, ואחו ומזים להו. וכרוז יוצא לפניו: לפניו — איז, מעיקרא — לא, והתניא: בערב הפסח תלאוהו לישו הנוצרי, והכרוז יוצא לפניו ארבעים יום: ישו הנוצרי יוצא ליסקל על שכישה והסית והדיח את ישראל, כל מי שידע לו זכות יבוא וילמד עליו. ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב הפסח. אמר עולא: ותסברא, ישו הנוצרי בר הפוכי זכות הוא! מסית הוא, ורחמנא אמר "לא תחמל ולא תכסה עליו"! אלא שאני ישו דקרוב למלכות היה. תנו רבנן: חמשה תלמידים היו לו לישו הנוצרי, מתאי, נקאי, נצר, ובוגי ותודה, אתיוה למתי, אמר להו: מתי יהרג הכתיב "מתי אבוא ואראה פני אלהים"! — אמרו לו: אין, מתי יהרג הכתיב "מתי ימות ואבד שמו". אתיוה לנקאי, אמר להו: נקאי יהרג וצדיק אל תהרג! — אמרו לו: אין, נקאי יהרג, דכתיב "במסתרים יהרג נקי". אתיוה לנצר, אמר: נצר יהרג הכתיב "ונצר משרשו יפרה"! — אמרו לו: אין, נצר יהרג, דכתיב "נצר יהרג, דכתיב "והנה אגכי הורג את בנה בכרך". אתיוה לתודה, אמר: תודה יהרג הכתיב "מזמור לתודה"! — אמרו לו: אין, תודה יהרג, דכתיב "זבח תודה יכבדני".

ה גמרא אמר אביי: וצריך למימר [לומר] באותה הכוונה, שהיה הדבר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני, דילמא איכא ידעי ואחו ומזים להו [שמה יש שידועים שהנאשם או העדים לא היו שם באותה שעה ובאים ומזימים אותו]. שינו: וכרוז יוצא לפניו ומדייקים: לפניו, כלומר בשעת הנצא לתורג אין [כן] וכרוז יוצא לפניו ארבעים יום בערב פסח אמר עולא: ותסברא [וכי סבור אתה שיש להביא מכאן וראה?] וכי ישו הנוצרי בר הפוכי זכות הוא [ודאי הוא להפוך בזכותו] והרי מסית הוא, ורחמנא אמר [והתורה אמרה] לגבי מסית "ולא תחמל ולא תכסה עליו" [השלשונות מעניינים בכוונה ולפיכך נתנו לו את כל האפשרויות, שלא יאמרו שחשעלילו עליו לשוא, כיון שהזוכר ישו מביאים ברייתא אחרת בנושא כתיב [נאמר] "מתי אבוא ואראה פני אלהים" [התילים פני אלהים] אמר: אמר לו: אין [כן] מתאי יהרג דכתיב [שנאמר] "מת ימות ואבד שמו" [שם במסתרים יהרג נקי" [תחילים י ח], אתיוה [הביא] לנצר, אמר: נצר יהרג הכתיב [והרי נאמר] "ונצר משרשו יפרה" [ישעיה יא, א] אמרו לו: אין [כן] נצר יהרג, שנאמר "והנה אגכי הורג את בנה בכרך" [שם כג], אתיוה לתודה אמר: תודה יהרג הכתיב "מזמור לתודה" [תחילים ק, א] אמרו לו: אין [כן] תודה יהרג, דכתיב "זבח תודה יכבדני" [שם ג, כג]

אורח ההלכה

זיכה ומת / אחר הדינים או התלמידים שויכה ומת — רואים אותו כאילו היה מוכה במקומו, ומנהו עם המזכים, ואילו האומר ייש לו ללמד זכות! וזו זיכה — חזירונו כפי שאינו. שנראה שסבור החכמים כדברי רב ששה, ולא כפסג שחולעה כנראה [לחיים].

עיונים / יש מפרשים שהיה מנפח בזיוו כאדם המשיב רוח, כיו רמזו שדברים אלה שאמרו דברי רוח הם, ואין בהם כמש [רמיה, וראה ברש"י]. רוב זמלכות / יש מפרשים שהיה קרוב למלכות החשמל, ומשום כך לא רצו לנסוע עליו ביום והסרי.

- מסורת הש"ס**
- א. ויקרא רבה פ"ט (ב) (בשניו שם ובקיצור).
 - ב. סוטה ה' ב (בשניו פל).
 - ג. במדבר רבה פ"ח (ה) (בשניו לשון).
 - ד. ויקרא רבה פ"ט (א).
 - ה. במדבר רבה פכ"ג (ו).
 - ו. תנחומא מסעי ה. מסכת שמחות פ"ב (ט). מדר"א פל"ה. שוחר טוב קמז.
 - ז. ברכות ט, א. סוטה י, ב. סנהדרין פט, ב.
 - ח. סנהדרין יו, א. וכל הענין בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג.
 - ז. במדבר רבה פכ"ג (ו).
 - ב. תנחומא פ"ד פ"ח.

- גרסות**
- פס המומתין במשניות: המומתין.
 - מתודין כתיב: לתהודות.
 - שכפרו לו וידויו בכתיב: שנכספר לו בידויו.
 - לעולם הבא כתיב: לעתיד לבוא.
 - הפל גורלות... הפל גורלות... וחסוף גורלות... שחיה במימי כתיב: שחיה.

- לשון**
- ויפטר
 - מקור המלה הוא בלטינית declator משמעותה: מלשין.

א אגב פסוק אחרון שנוכח, מביאים מה שאמר ר' יהושע בן לוי: כל הוזהב את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר 'זבח תודה יכבדנו' (תהילים ג, כג) וזתי הגרין כנגד שני עולמות. ואמר ר' יהושע בן לוי: בזמן שבית המקדש קיים אם אדם מקריב עולה - שכר עולה בידו, מקריב מנחה - שכר מנחה בידו, ולא עוד. אבל מי שדעתו שפלה, שהוא עניו בעיני עצמו, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר 'זבחי אלהים רוח נשברה' (שם נא, יט) וזבחים לשון רבים ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה' (שם).

ב משנה היה הנאשם רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו: התודה על פשעו, שכן דרך כל המומתין מתודין, שכל המתודה ומתחרט יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעבן שאמר לו יהושע 'בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה' (יהושע ז, יט) 'ויען עכו את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי... וכזאת וכזאת עשיתי' (שם כ) ומנין שכיפר לו וידויו לענן - שנאמר 'ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכר ה' ביום הזה' (שם כה) ויש לדייק משם: ביום הזה שדנים אותך אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם אינו יודע להתוודות מחמת בורותו או מחמת בלבול הדעת, אומרים לו: אמור סתם: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, ר' יהודה אומר: אם היה הנאשם יודע שהוא מזומם כלומר שעדים זוממים גרמו לו למת שלא כדון אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה, אמרו לו: אם כן היא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו, אלא מי שאינו אומר כן מעצמו אין מלמדים אותו לומר כן.

ג גמרא כיון שהוכר חטאו של עכו מביאים כמה דרשות באותו ענין, יהושע אמר לו 'שים נא כבוד' (יהושע ז, יט) ומסבירים: אין 'נא' אלא לשון בקשה, וסעם הדבר, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע 'חטא ישראל' (שם יא) אמר לפניו: רבוננו של עולם, מי הוא זה שחטאו אמר ליה [לו]: וכי דילטור (מלשין) אני? הן הפל גורלות ותמצא הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכו, אמר לו עכו: יהושע, בגורל אתה בא עלי? וכי אפשר להביא ממנו ראייה? הרי אתה ואלעזר

הכהן שני גדולי הדור אתם, אם ממך אל תוציא לעז על הגורלות, לערער על הגורל ולכן 'שים נא', בלשון בקשה. 'תן תודה' (יהושע ז, יט) אמר רבינא שחדיה במילי [שיחיד אותו בדברים]: כלום נבקש ממך אלא הודאה בלבד, תן לו תודה והיפטר. מיד 'ויען עכו את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי' (שם כ). על הלשון 'כזאת וכזאת' אמר רב אסי אמר ר' חנינא:

זוהב את יצרו - לאחר שהסקיתו לחטוא הוא זוכמו והורגו וזכ נתשנה ומתודה עליו, שני נתייין דריש לשני כנודים, זבחי אלהים - לשון רבים תשמע, לא תבזה - אין לרצך לנזותו.

משנה כזאת וכזאת עשיתי - נגמרא תפרש שמעל נחמיים אחרים, שהוא מוזמם - שהעדים שקרים, ונחשבתם הרעה הרגוהו, יהו כל אדם - חף ההוטאים יהו לומרים כן לנקות את עלונן מן הנרות, ויוליא לעז על העדים והדיינין.

גמרא שים נא כבוד - נא נקטה, דילטור - רכיל, אמר לו - עכו, יהושע בגורל אתה בא? להורגני שלם נעדים, בבקשה ממך - היינו דקאמר ליה 'נל', שחדיה במילי - השחידו נשודת דנריים עד שחודס, שזאלתר לו תן לו תודה סגור שלין תנקשין מוננו חלל הגולסו ולא ירגוהו, אנכי חטאתי - נמעל זה, וכזאת וכזאת עשיתי

ב משנה היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו: התודה, ישכח דרך כל המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעבן, שאמר לו יהושע 'בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה', ויען עכו את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וגו'. ומנין שכיפר לו וידויו - שנאמר 'ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכר ה' ביום הזה' (שם כה) ויש לדייק משם: ביום הזה שדנים אותך אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם אינו יודע להתוודות מחמת בורותו או מחמת בלבול הדעת, אומרים לו: אמור סתם: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, ר' יהודה אומר: אם היה הנאשם יודע שהוא מזומם כלומר שעדים זוממים גרמו לו למת שלא כדון אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה, אמרו לו: אם כן היא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו, אלא מי שאינו אומר כן מעצמו אין מלמדים אותו לומר כן.

ג גמרא כיון שהוכר חטאו של עכו מביאים כמה דרשות באותו ענין, יהושע אמר לו 'שים נא כבוד' (יהושע ז, יט) ומסבירים: אין 'נא' אלא לשון בקשה, וסעם הדבר, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע 'חטא ישראל' (שם יא) אמר לפניו: רבוננו של עולם, מי חטא? אמר לו יהושע, בגורל אתה בא עלי? אתה ואלעזר הפהו שני גדולי הדור אתם, אם אני מפיל עליכם גורל - על אחד מכם הוא גופל, אמר לו: בבקשה ממך, אל תוציא לעז על הגורלות, שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר 'אך בגורל יחלק את הארץ' (במדבר כה, נה) ובגללך עלולים לערער על הגורל ולכן 'שים נא', בלשון בקשה. 'תן תודה' (יהושע ז, יט) אמר רבינא שחודייה במילי [שיחיד אותו בדברים]: כלום נבקש ממך אלא הודאה בלבד, תן לו תודה והיפטר. מיד 'ויען עכו את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי' (שם כ). על הלשון 'כזאת וכזאת' אמר רב אסי אמר ר' חנינא:

א אמר רבי יהושע בן לוי: כל הוזהב את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר 'זבח תודה יכבדנו' (תהילים ג, כג) וזתי הגרין כנגד שני עולמות. ואמר ר' יהושע בן לוי: בזמן שבית המקדש קיים אם אדם מקריב עולה - שכר עולה בידו, מקריב מנחה - שכר מנחה בידו, ולא עוד. אבל מי שדעתו שפלה, שהוא עניו בעיני עצמו, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר 'זבחי אלהים רוח נשברה' (שם נא, יט) וזבחים לשון רבים ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה' (שם).

ב משנה היה הנאשם רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו: התודה, ישכח דרך כל המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעבן, שאמר לו יהושע 'בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה', ויען עכו את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וגו'. ומנין שכיפר לו וידויו - שנאמר 'ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכר ה' ביום הזה' (שם כה) ויש לדייק משם: ביום הזה שדנים אותך אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם אינו יודע להתוודות מחמת בורותו או מחמת בלבול הדעת, אומרים לו: אמור סתם: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, ר' יהודה אומר: אם היה הנאשם יודע שהוא מזומם כלומר שעדים זוממים גרמו לו למת שלא כדון אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה, אמרו לו: אם כן היא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו, אלא מי שאינו אומר כן מעצמו אין מלמדים אותו לומר כן.

עיונים

בזכר בני עולמים / וכן מפרשים את הכשר בין הדברים: שהמתורה על מה שחטא מורה גם שחובתו הוא ויגור העולם הזה וגם מורה שיש שכר ועונש לעולם הבא, ואם גם כבוד לה' בשני עולמות (מאירי, בחמרא ותי).
 רחוק כעשר אמות / ואינו מתודה קרוב יותר, שמה המרחק דעתו מפני אימת המות (פתיים דרמב"ם) ונראה שקודם לבונה משקים אותו אחר כך.
 שכן דרך כל המומתין / יש אומרים שדברים אלה הם המשך הענין שאומרים לו לנידון, שסמכיים לו שדרך המומתים להתודות, לפי שעתה שוב אינו מססיר דבר על ידי הודאתו בעולם הזה, וזוהב לשכר טוב בעולם הבא (תפארת ישראל).
 לעז על הגורלות / ולכאורה מה רמזו בין עכו ליהושע ואלעזר, שבהם לא נפל כלל הספק? ויש לומר שרצה עכו להוכיח שתגורל אינו אמת בהכרח, אלא מתנה הוא, שהרי חיוב לסיפל על אחד משנים ולכן אינו רואי ומוכר, ולכן בכפס יהושע שידעה, שהרי הגורלות יסמסו גם בחזקת הארץ (מהרש"א).

א אמר רבי יהושע בן לוי: כל הוזהב את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר 'זבח תודה יכבדנו' (תהילים ג, כג) וזתי הגרין כנגד שני עולמות. ואמר ר' יהושע בן לוי: בזמן שבית המקדש קיים אם אדם מקריב עולה - שכר עולה בידו, מקריב מנחה - שכר מנחה בידו, ולא עוד. אבל מי שדעתו שפלה, שהוא עניו בעיני עצמו, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר 'זבחי אלהים רוח נשברה' (שם נא, יט) וזבחים לשון רבים ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה' (שם).

ב משנה היה הנאשם רחוק מבית הסקילה כעשר אמות, אומרים לו: התודה, ישכח דרך כל המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעבן, שאמר לו יהושע 'בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה', ויען עכו את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וגו'. ומנין שכיפר לו וידויו - שנאמר 'ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכר ה' ביום הזה' (שם כה) ויש לדייק משם: ביום הזה שדנים אותך אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם אינו יודע להתוודות מחמת בורותו או מחמת בלבול הדעת, אומרים לו: אמור סתם: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, ר' יהודה אומר: אם היה הנאשם יודע שהוא מזומם כלומר שעדים זוממים גרמו לו למת שלא כדון אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה, אמרו לו: אם כן היא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו, אלא מי שאינו אומר כן מעצמו אין מלמדים אותו לומר כן.

רב ושמואל — דאמרי תרווייהו: הוא עכן הוא זמרי, חד אמר: עכן שמו כו' מעשה זמרי — גולא: כדלחורן לעיל נא על נערה החלוצה. ועוד: שעשעו ונפשו ישראל נעונו כמו שנעשו על ידי זמרי. דמתו עשרים ותרענה אלקי, וכלן רונה של סנהדרין. עינן — נגלג עליהם פקודות עונותיהם, כעכאל זו

רב ושמואל, יחד אמר: עכן שמו, וקלמה נקרא שמו זמרי — שעשה מעשה זמרי. וחד אמר: זמרי שמו, וקלמה נקרא שמו עכן — שעינן עונותיהן של ישראל.

ג' אם אינו יודע להתודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמו. — וינקו עצמו! — כדו' שלא להוציא לעו על בתי דינין ועל העדים. תנו רבנן: מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, אמר: אם יש בי עון זה — לא תהא מיתתי כפרה לכל עונתי, ואם אין בי עון זה — תהא מיתתי כפרה לכל עונתי, ובית דין וכל ישראל מגוקין, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם. וכששמעו חכמים בדבר, אמרו: להחזירו — אי אפשר, שפכר נגורה גזירה. אלא: יהרג, יהא קולר תלוי בצואר עדים. — פשיטא! כל כמיניה? — לא צריכא, דקא הדרי בהו סהדי. — וכי הדרי בהו מאי הוי ריחן שהגיד — שוב אינו חוזר ומגיד! — לא צריכא, דאף על גב דקא יהבי טעמא למיתיהו, כי הוה מעשה דבעיא מיכסא.

ד משנה היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות — מפשיטין אותו את בגדיו. — והאיש מכסין אותו מלפניו, והאשה מלפניה ומאחריה, דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים: והאיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה.

אחת כבוד סעודה לשר העיר ולא נא שר העיר — וחילקה לעניים, זה היה שכרן. אמר אותו תלמיד: עד מתי יהא אותו האיש נדון דין קשה? אמר לו: עד שימות שמעון בן טעם ויכנס תחתיו. אמר לו: למה? אמר לו: מפני נשים מכשניות ישראליות שיש נאשקלן ואינו עושה נזק דין, לאחר סיפיר אותו תלמיד דברים לשמעון בן טעם, מה עשה? כינס שמונים נחורים נעלי קומה, והיה אותו היום יום גשמים, ונתן כד גדולה ניד כל אחד ואחד וקיסל עליהם נחום ואמר להן הזהירו נהן סקן שמונים, ונעשה שחכסו יגביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב אין לטרקלין שלהם הנחורים נתקרו. אמרו לו: מי אחת? אמרו להן: זה הזכור נהן זידך? אמר להן: יכולני להביא לכם שמונים נחורים עטופי עליהם נגונות ואף על פי שהול יום גשמים. אמרו לו: הנראה! יאל לתון ורמו להם, הוציאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו נהן וככסו, ואחו כל אחד אחת מהן והגביה ויכלו להם והוציאו ותלאום כולם, ונתקלמו קרוניהם דנדר, ונלו שנים מהם וכוונו דנריהם והעידו על נבו של שמעון בן טעם תיוב מיתה ונגמר דינו. וכשהיה יואל לסקל אתו: אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי, ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונתי וקולר תלוי נצואר עדים, ושמעו אלו וחזרו נהם ונתנו טעם לדנריהם מוחמת שגלת הגסים — ואף על פי כן לא נפטר.

משנה מפשיטין אותו את בגדיו — כדלמך "אותו" — נלא כסותו. מלפניו — ערותו נחתיכת ננד.

ונחלקו בכך רב ושמואל. חד [אחד] מהם אמר: עכן שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו זמרי — שעשה מעשה זמרי שנאף עם המדינית. ואחד מהם אמר זמרי שמו האמיתי ולמה נקרא שמו עכן — שעינן (נהג נחש) ופקד עונותיהן של ישראל.

אמרו במשנה שאם אינו יודע להתודות מלמדים אותו, ולדעת ר' יהודה אדם שיועד שעדים זוממים גרמו לו למות אומר שלא יתכפר לו עון זה, ואמרו חכמים שאין עושים כן כדי שלא יבואו כל אדם לנקות עצמו. ותוהים: וינקו עצמן, ומה בכך שהגידו רוצה לומר שהוא חף מפשע? ומשיבים: כדו' שלא להוציא לעו על ידי כד על בתי דינין ועל העדים. תנו רבנן (שנו חכמים): מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, אמר: אם יש בי עון זה — לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ואם אין בי עון זה שאני גידון עליו — תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ובית דין וכל ישראל מגוקין מאשמה, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: להחזירו אי אפשר שכבר נגורה גזירה, אלא יהרג ויהא קולר (האשמה) תלוי בצואר עדים. ותוהים: כמיניא [פשוט, מובן שיהרג] בכל כמיניה? וכי הכל מחנו, הכל כבוחין? וכי משום שאמר שהוא חף מפשע מיד ישנו את דינו? ומשיבים: לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי [לא נצרכה לומר שיהרג אלא במקרה זה שחזרו בהם העדים] ואף על פי כן אמרו חכמים שיהרג, ושואלים: וכי הדרי בהו מאי הוי [וכאשר חוזרים בהם העדים מה בכך]? הרי ברור שיש להרגו, שהלא הכלל הוא: כיון שהגיד העד שוב אינו חוזר ומגיד עדות אחרת, ואין לה כל חוקף! ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא דאף דקא יהבי טעמא למיתיהו [אף על פי שהם נותנים טעם לדבריהם] ומסבירים מדוע שקרו, בכל אופן מוציאים אותו להריגה, כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא [כמו אותו מעשה דבעיא המוכס] שנתגלגלו הדברים שהאשימו עדים זוממים את בנו של ר' שמעון בן טעם כנקמה על שדן למות את קרובותיהם.

ד משנה היה הגידון רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו, והאיש מכסין אותו מלפניו, והאשה מלפניה ומאחריה, דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים: והאיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה. אמרו רבנן: מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, אמר: אם יש בי עון זה — לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ואם אין בי עון זה שאני גידון עליו — תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ובית דין וכל ישראל מגוקין מאשמה, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: להחזירו אי אפשר שכבר נגורה גזירה, אלא יהרג ויהא קולר (האשמה) תלוי בצואר עדים. ותוהים: כמיניא [פשוט, מובן שיהרג] בכל כמיניה? וכי הכל מחנו, הכל כבוחין? וכי משום שאמר שהוא חף מפשע מיד ישנו את דינו? ומשיבים: לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי [לא נצרכה לומר שיהרג אלא במקרה זה שחזרו בהם העדים] ואף על פי כן אמרו חכמים שיהרג, ושואלים: וכי הדרי בהו מאי הוי [וכאשר חוזרים בהם העדים מה בכך]? הרי ברור שיש להרגו, שהלא הכלל הוא: כיון שהגיד העד שוב אינו חוזר ומגיד עדות אחרת, ואין לה כל חוקף! ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא דאף דקא יהבי טעמא למיתיהו [אף על פי שהם נותנים טעם לדבריהם] ומסבירים מדוע שקרו, בכל אופן מוציאים אותו להריגה, כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא [כמו אותו מעשה דבעיא המוכס] שנתגלגלו הדברים שהאשימו עדים זוממים את בנו של ר' שמעון בן טעם כנקמה על שדן למות את קרובותיהם.

אם אינו יודע להתודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמו. — וינקו עצמו! — כדו' שלא להוציא לעו על בתי דינין ועל העדים. תנו רבנן: מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, אמר: אם יש בי עון זה — לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ואם אין בי עון זה — תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ובית דין וכל ישראל מגוקין מאשמה, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: להחזירו אי אפשר שכבר נגורה גזירה, אלא יהרג ויהא קולר (האשמה) תלוי בצואר עדים. ותוהים: כמיניא [פשוט, מובן שיהרג] בכל כמיניה? וכי הכל מחנו, הכל כבוחין? וכי משום שאמר שהוא חף מפשע מיד ישנו את דינו? ומשיבים: לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי [לא נצרכה לומר שיהרג אלא במקרה זה שחזרו בהם העדים] ואף על פי כן אמרו חכמים שיהרג, ושואלים: וכי הדרי בהו מאי הוי [וכאשר חוזרים בהם העדים מה בכך]? הרי ברור שיש להרגו, שהלא הכלל הוא: כיון שהגיד העד שוב אינו חוזר ומגיד עדות אחרת, ואין לה כל חוקף! ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא דאף דקא יהבי טעמא למיתיהו [אף על פי שהם נותנים טעם לדבריהם] ומסבירים מדוע שקרו, בכל אופן מוציאים אותו להריגה, כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא [כמו אותו מעשה דבעיא המוכס] שנתגלגלו הדברים שהאשימו עדים זוממים את בנו של ר' שמעון בן טעם כנקמה על שדן למות את קרובותיהם.

משנה מפשיטין אותו את בגדיו — כדלמך "אותו" — נלא כסותו. מלפניו — ערותו נחתיכת ננד.

עיונים

כבר נגזרה נזירה / יש מפרשים לאחר שכבר נגמר הדיון בסנהדרין (רש"י ועוד). ויש מפרשים שהכוונה היא שנגזרה נזירה הכתוב שאין העד יכול לחזור בו מדבריו, גם אם מוכיח ששקר (ר"י, מאירי).

כיון שהגיד / והיה שלמד הוכחה לדבר זה מלשון הכתוב "אם לא יגיד" שלא אמר "אם לא תגיד" כי כיון שהגיד פעם אחת שוב אינו יכול לחזור בו. אם אם שיקר, ולכן צריך להרגיש: אם לא יגיד, שעדיין לא אמר דבר (שאלתו).

רבעיא מיכסא / כלומר, מוסף הוא שאפילו שיש נגלים לדבר שהעדים משקרים, מפני שיוודעם אנו כנאשם שאינו חשוד לעבור עבירות כגון אלה — מכל מקום אינם יכולים לחזור בהם.

רבעיא מיכסא / כלומר, מוסף הוא שאפילו שיש נגלים לדבר שהעדים משקרים, מפני שיוודעם אנו כנאשם שאינו חשוד לעבור עבירות כגון אלה — מכל מקום אינם יכולים לחזור בהם.

מעשה דבעיא מיכסא / ראה ברש"י נוסח אחר של המעשה. ובתלמוד הירושלמי מסופר בכמה שינויים. ששם מסופר שמת בנו של המוכס ובאו הכל לזנות, ואינו את החסיד (שם). הלכות סנהדרין, פט"ו ה"א

מעשה דבעיא מיכסא / ראה ברש"י נוסח אחר של המעשה. ובתלמוד הירושלמי מסופר בכמה שינויים. ששם מסופר שמת בנו של המוכס ובאו הכל לזנות, ואינו את החסיד (שם). הלכות סנהדרין, פט"ו ה"א

- מסורת הש"ס**
- ז. ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג (בשנינו שם). ויקרא רבה פ"טא (בשנינו שם).
 - ח. ויקרא רבה פ"ט (א) ועין שם.
 - ט. תוספתא סנהדרין פ"ט (ב) (בשנינו שם).
 - י. ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג.
 - י. כתובות י"ב, ב. בבא בתרא קט"א, א. מכות ג, א.
 - יא. (המעשה) ירושלמי זוגיה פ"ב ה"ב. שם סנהדרין פ"ו ה"ג.
 - יב. ירושלמי סוטה פ"א ה"ה.
 - יג. סוטה כג, א.

גרסות

מלפניו בכתיב ובמקורות: פרק אחר מלפניו.

לשון

שעינן נראה כי השורש הוא והמלים הקשורות בו נובעות מן היונית $\epsilon\lambda\gamma\iota\varsigma$ (אכיס) — נחש, ונובע מן האופו בו הנושח מתקפל כרניל. הווי שסברו כי המלה קשורה ליונית $\epsilon\lambda\gamma\iota\varsigma$ (אכיס) במשמעות סמור, כלומר דבר המלא קוצים מכל צד.

משנה היה גבוי שתי קומות - ומפילו לטס ללחן. והפסוק על מתניו - כשהוא מושכך פרקין הוא ענוה יתיר.

גמרא תנא וקומה שלן - שהיה מפילו עומדת ולא מיושב. ומי בעינן כולי האי - דנלאו הכי ליכא שיעור מיתתה. מה בור שהוא כדי להמית

ב משנה בית הסקילה היה בגובה שתי קומות של אדם. ומעמידים בקצהו את הנדון. אחד מן העדים דוחפו למטה על מתניו (וגבו למעלה) אם נהפך על לבו ושפניו למעלה - היה העד הופכו על מתניו. ואם מת בה בנפילה יצא ידיו חובט סקילה. ואם לאו ועדיין לא מת, העד השני

נוטל את האבן המוכנה לסקילה ונותנו על לבו, אם מת בה בנפילה אבן זו - יצא. ואם לאו, אחרי שיד העדים היתה בו רגימתו בכל ישראל. שנאמר "יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו ויד כל העם באחרונה" (דברים י"ז).

ב | משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות.

אחד מן העדים דוחפו על מתניו, ונהפך על לבו - הופכו על מתניו, ואם מת בה - יצא. ואם לאו - השני נוטל את האבן ונותנו על לבו. אם מת בה - יצא. ואם לאו - רגימתו בכל ישראל. שנאמר "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה".

ג גמרא תנא: וקומה שלו - הרי כאן שלש.

א - ומי בעינן כולי האי? ורמינהו: יימה בור שהוא כדי להמית - עשרה טפחים. אף כל כדי להמית - עשרה טפחים! - אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: אמר קרא "ואהבת לרעך כמוך" - ברור לו מיתה יפה. - אי הכי ליגבהיה טפי! - משום דמינוול.

ד אחד מן העדים דוחפו. תנו רבנן: יימנין שבדחיה - תלמוד לומר "ירה". ומנין שבסקילה

- תלמוד לומר "סקול", ומנין שבסקילה ובדחיה - תלמוד לומר "סקול יסקל או ירה יירה", ומנין שאם מת בדחיה יצא - תלמוד לומר "ירה" - מנין שאף לדורות כן - יירה. מנין שאף לדורות כן - יירה. מנין שאף לדורות כן - יירה. מנין שאף לדורות כן - יירה.

תוספות

ומיניה מה בור - הא דפרק משור אדם - משום דהתם נמי דרשינן: שור ולא אדם.

מה בור שיש בו כדי להמית - בבבא קמא (ג ב) פירש הקונטרס: משום דסתם בור עשרה. וקשה לרבינו תם: אדרבה, סתם בור יתיר מעשרה! דאשכחן ביוסף וירמיה שהושלכו לבור, וכדאשכחן בבור שמילא ישמעאל קב נתינה חללים, וכאן פירש דסתם בור אינו פחות מעשרה.

מיהו קשה דפרק ברש בבא קמא (ג א ושם) אילימא אב עשרה ותולדה תשעה, לא תשעה כתיבי ולא עשרה כתיבי! ומשני: "המת יהיה לו" - אמר רחמנא וקים להו לרבנן דעשרה מיתה עבדי, תשעה נזקין עבדי מיתה לא עבדי, אלמא מהתם לפינן! ומפרש רבינו תם: דסתם בור הוא יותר מעשרה, ותרווייהו צריכי, דאי כתב רחמנא "המת יהיה לו" - הוא אמנא בכל ענין שימות אפילו בפחות מעשרה - כתב רחמנא "בור", ואי כתב רחמנא בור - הוא אמנא בעמוק כל כך דאי אפשר שלא ימות בו - כתב רחמנא "המת יהיה לו" - דבאי למות בו דהיינו עשרה, דקים להו לרבנן דעבדי מיתה. והא דפרק התם: סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לניזקין, אף על גב דתשעה לא כתיבי כלל - סברא הוא, כי היכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי להמית, תשעה נמי אב לניזקין דיש בו כדי להזיק, אי נמי: משום דכתיב תרי זימני בור, "כי יפתח איש בור" או "כי יכרה איש בור" (שמות כא) דדריש בירושלמי: אחד בור למיתה ואחד בור לניזקין.

מנין שבדחיה - סקילה נאמר תחילה בפסוק ואפילו הכי עבדין לה לבסוף, משום דאשכחן קראי דסמוך סקילה למיתה דכתב (דברים יז) "וסקלתם באבנים ומתו".

מפורת הש"ס

- ה. סנהדרין גב. א. באב
קמא גא. א. ספרי שלח
פ. (כפ המשתנה).
ז. תנחומא ספרי כ
(כשנוי).
ח. בבא קמא גא. א.
י. תוספתא סנהדרין פ"ב ג
(כשנוי לשון).
יא. ירושלמי סנהדרין פ"ו
היה (ועי' שם).
יב. בבא קמא ג. ב.
יג. ירושלמי סנהדרין פ"ו
היה (ועי' שם).

גרסות

- וגונו בדפוס: וגונו
ונשחש בדפוסים אחרונים.
חרי כאן שלש בכתיב:
חרי הן ויש גורסים: חרי.
כל כדי להמית בכתיב:
כל דבר שהוא כדי להמית.
סוף יסקל או ירה ירה
בכתיב: סוף ירה.
ירח ירה בכתיב: ירה.

החיים

- קומות וטפחים
קומות שהוכרו כאן שיעורן
לכל תפחות שלש אמות כל
אות, וכל אמת היא בת
ששה טפחים, נמצא ששתי
קומות הן לפחות שלשים
וששה טפחים.
מרת תוספ' היא כמדתו של
אנרון ספרי, ונחלקו בה
הכמי דורגו ושיעורה לפחות
שנות 10-8 ס"מ.

ך. במשנה שנינו אחד מן העדים דוחפו, שנו חכמים: מניין שדין סקילה מתקיים גם בדחיה שזורקים אדם מלמעלה למטה? שנאמר בבר שני בשעת מתן תורה "השמרו לכם עלות

בהר ונגע בקצהו כל הגעגוע בהר מות יומת, לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה" (שמות יט, יב-יג) יירה - לשון השלכה היא (כמו "מרכיב את פדעתי... ירה ביים" (שמות טו, ד). ומנין שמיתה זו היא בסקילה, וגם בדחיה - תלמוד לומר "סקול יסקל או ירה יירה", ומנין שאם מת בדחיה יצא ואין צורך גם לסקולו תלמוד לומר "או ירה יירה" משמע שאלו שתי אפשרויות, או זו או זו. ומנין שאף לדורות כן ולא רק במעמד הר סיני,

כבר ונגע בקצהו כל הגעגוע בהר מות יומת, לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה" (שמות יט, יב-יג) יירה - לשון השלכה היא (כמו "מרכיב את פדעתי... ירה ביים" (שמות טו, ד). ומנין שמיתה זו היא בסקילה, וגם בדחיה - תלמוד לומר "סקול יסקל או ירה יירה", ומנין שאם מת בדחיה יצא ואין צורך גם לסקולו תלמוד לומר "או ירה יירה" משמע שאלו שתי אפשרויות, או זו או זו. ומנין שאף לדורות כן ולא רק במעמד הר סיני,

לא תשעה כתיבי ולא עשרה כתיבי! ומשני: "המת יהיה לו" - אמר רחמנא וקים להו לרבנן דעשרה מיתה עבדי, תשעה נזקין עבדי מיתה לא עבדי, אלמא מהתם לפינן! ומפרש רבינו תם: דסתם בור הוא יותר מעשרה, ותרווייהו צריכי, דאי כתב רחמנא "המת יהיה לו" - הוא אמנא בכל ענין שימות אפילו בפחות מעשרה - כתב רחמנא "בור", ואי כתב רחמנא בור - הוא אמנא בעמוק כל כך דאי אפשר שלא ימות בו - כתב רחמנא "המת יהיה לו" - דבאי למות בו דהיינו עשרה, דקים להו לרבנן דעבדי מיתה. והא דפרק התם: סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לניזקין, אף על גב דתשעה לא כתיבי כלל - סברא הוא, כי היכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי להמית, תשעה נמי אב לניזקין דיש בו כדי להזיק, אי נמי: משום דכתיב תרי זימני בור, "כי יפתח איש בור" או "כי יכרה איש בור" (שמות כא) דדריש בירושלמי: אחד בור למיתה ואחד בור לניזקין.

מנין שבדחיה - סקילה נאמר תחילה בפסוק ואפילו הכי עבדין לה לבסוף, משום דאשכחן קראי דסמוך סקילה למיתה דכתב (דברים יז) "וסקלתם באבנים ומתו".

מנין שאף לדורות כן - אפילו לרב דליף דורות משעה ברש "הקומץ רבה" (מנחות יט, ב ושם) איצטרך קרא לרבויה הכא לדורות, דהוי אמנא סיני שאני. והא דאמרין בפרק "טבול יום" (זבחים קא, א) דאמר ליה אהון למשה: שמא לא שמעת שהותרה אנויות אלא בקדשי שעה ולא בקדשי דורות? הכי קאמר: שמא כן נאמר לך בפירוש, ואם תאמר: למאן דלא יליף ברש "הקומץ רבה" (שעה מדורות), האמר בזבחים בפרק "קדשי קדשים" (ס, א): מזהב שונפגס אין אוכלים בנינו שירי מנחה, ושנאמר "ואכלוה מצות אצל המזבח", וכי אצל המזבח אוכלים - אלא בזמן שהוא שלם ולא כשהוא חסר, וההוא קרא במילואים כתוב! ויש לומר: התם יליף טפי משום דאשכחן בני הקרבה לדורות כיוצא בהן, דדרשינן התם לעיל מניה: מזהב שונפגס כל הקדשים שנשחטו עליו פסולין, שנאמר "זבחת עליו, את עולותיו ואת שלמיו", וכי עליו זובה - אלא כשהוא שלם ולא כשהוא מנוג.

אורה ההלכה

כיצד מיתה סקילה / בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אדם ומפילים לשם את הנפסק כשידו אפורות, ואחד העדים דוחפו על מתניו ומפילו וזאת נוסף על פניו לארץ. אם מת בנפילה זו - יצא ידיו חובט סקילה. ואם לא מת, העד השני זורק אבן נדולה על לבו, ואם לא מת אף בה נרגם בירי כל הנמצאים שם. (שם ספר שופטים, ט"ו ה"א) שיעור כדי להמית / החומר תפוח עמוסה כקרקע בין בור ובין תפוח, ונפלו לתוכו היה או במה ומתו, אם היה כבור כדי להמית, והוא גובה עשרה טפחים - אייב, בפחות מכן - פסול.

עיונים
יד העדים תהיה בו בראשונה / ויש לתת טעם דברי, שהרי הכל אינם יודעים את המעשה אלא מפי העדים, ואילו העדים עצמם הם שראוהו, ולהם ידיעה וראיה במורה שאכן עבר אותו אדם וראוי למיתה, ומשום כך ראוי שהם היודעים ידיעה בנאות הם שיעשו מעשה (המבטיח).
בור ובית הסקילה / וירושלמי מפרש קושו זה באומרו כי יש הכול בין נוסל שלא מידעו שיכול להניקו אף בנפילה קטנה, ונוסל מידעו.
אחר מן העדים דוחפו / ולבוארה הלא נאמר שיד העדים - שניהם - תהיה בו, ומדוע דוחפו רק אחד? (פרק לנד). והיה שראה סמך לרבינו כלשון הכתוב "רגום וינמו אותו", תחילה "רגום" - ביחוד, ואחר כך "וינמו" - בריבם (לפי מ"ב).